

Перспективи подальших досліджень. Подальшими перспективними напрямками наукових досліджень може бути аналіз проблем, що ускладнюють реалізацію вогневої

підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників; аналіз навчально-матеріальної бази, покликаної забезпечити згаданий процес тощо.

Література та джерела

1. Бодалев А.А. Психология новой эры: компетентность или беспомощность / А.А.Бодалев [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://psy.1september.ru/2001/47/45.htm>. – Загол. з екрану. – Мова рос.
2. Вазин К.Я. Модель непрерывного саморазвития человека: авторские программы обучения педагогов нового типа / К.Я.Вазин. - Оренбург: ОГУ, 2012. - 71 с.
3. Карпов Н.С. Криміналістичні засади вивчення злочинної діяльності: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза» / Н.С.Карпов. – К., 2007. – 32 с.
4. Кузь В. Формування комунікативної компетенції студентів-іноземців підготовчих факультетів у процесі навчання: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / В.Кузь. – Х., 2005. – 207 с.
5. Ситникова А. Психологические особенности самоопределения на этапе перехода от детства к взрослости: дис. . канд. психол. наук: 19.00.07 / А.Ситникова. - М., 1989. - 161 с.
6. Сластенин В.А. Деятельностное содержание профессионально-личностного развития педагога / В.А.Сластенин // Воспитательная работа в вузе: состояние, проблемы, перспективы развития: материалы Междунар. науч. конф., (Москва, 2-3 апр. 2009 г.). – М.: МАНПО; Ярославль : Ремдер, 2009. – С.3-8
7. Тарнавський М.М. Формування культури управлінської діяльності у майбутніх офіцерів-прикордонників: дис. ... канд. пед. наук: 20.02.02 / Тарнавський Марк Мирославович. – Хмельницький, 2001. – 244 с.
8. Томків І.О., Баратюк В.І. та ін. Охорона державного кордону прикордонною заставою. Частина І: Навчальний посібник. – Хмельницький: Вид-во НАДПСУ, 2005. – 300 с.
9. Уліч В.Л. Педагогічні умови формування готовності майбутніх офіцерів до управлінської діяльності: дис...канд. пед. наук: 13.00.04 / Уліч Віктор Леонідович. – Хмельницький, 2007. – 172 с.
10. Чернявський, В.А. Удосконалення системи підготовки офіцерських кадрів для Прикордонних військ України: дис. ... канд. пед. наук: 20.02.02 / Чернявський Валерій Андрійович. – Хмельницький, 1998. – 231 с.

Представленная статья посвящена проблемам профессиональной подготовки будущих офицеров-пограничников, и в частности такому ее компоненту, как огневая подготовка. Автор провёл анализ особенностей огневой подготовки будущих офицеров-пограничников, и на основе этого анализа выделил основные педагогические условия формирования умений использовать спецсредства и оружие в процессе профессиональной подготовки будущих специалистов пограничной службы.

Ключевые слова: огневая подготовка, спецсредства и оружие, будущие офицеры-пограничники, педагогические условия.

The article deals with the problems of the future border guard officers' professional training, and with fire training in particular. The author has analyzed the peculiarities of the future border guards' fire training, and, basing on this analysis, he has outlined the main pedagogical conditions of the formation of the skills in special means and weapons using during the professional training of the mentioned specialists. The State Border Guard Service of Ukraine development under conditions of the intensification of the criminality rate increasing fighting in controlled border regions, illegal migration, signs of smuggling activities at the state border of Ukraine and other negative phenomena, which threaten the sovereignty of Ukraine, territorial integrity and inviolability of Ukraine's borders, as well as the lives and health of the border guards, who execute orders on the State border protection, is largely dependent upon the level of the border guard officer professional readiness to protect (defend) the Homeland's frontiers. At the same time the border guard officer doesn't always act professionally competently in extreme situations, not always able to use special means and weapons, because when performing professional duties during peacetime there appears uncertainty in firearm usage. That is why one of the priority directions of the future of border guard preparation for the professional activity is the fire training for cadets.

Key words: fire training, special means and weapons, future border guard officers, pedagogical conditions.

УДК 37.013.42 (477): 343.915

СУТНІСТЬ, ЗМІСТ І ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ РЕСОЦІАЛІЗАЦІЇ НЕПОВНОЛІТНІХ ЗАСУДЖЕНИХ

Главацька Ольга Леонідівна
м.Тернопіль

У статті обґрунтовано особливу роль і місце закладів пенітенціарної системи в процесі ресоціалізації неповнолітніх засуджених і надзвичайну актуальність дослідження цієї проблеми із соціальних позицій. Теоретично висвітлено взаємозв'язок понятійної тріади: «соціалізація – десоціалізація – ресоціалізація» особистості неповнолітнього засудженого. Головна увага зосереджена на аналізі сутності та змісту ресоціалізаційної діяльності неповнолітніх засуджених. З'ясовано особливості процесу ресоціалізації неповнолітніх засуджених, які визнача-

ються віковими і психофізіологічними закономірностями розвитку особистості підлітка, специфікою виховного процесу в колонії та сучасною соціально-економічною ситуацією в Україні.

Ключові слова: соціалізація, ресоціалізація, неповнолітній засуджений, діяльність, пенітенціарний заклад.

Постановка проблеми. Становлення України як правової держави супроводжується багатьма негативними явищами й тенденціями в економічній і соціальній галузях.

Як наслідок, цілий ряд виниклих чинників, таких як соціальна дезадаптація, криза духовності, девальвація моральних цінностей, ослаблення внутрішньосімейних зв'язків, ріст соціального сирітства призвели до різкого загострення криміногенної обстановки серед неповнолітніх.

Постійно зростає кількість неповнолітніх злочинців, які відбувають покарання у виховних колоніях. Щорічно туди потрапляє біля чотирьох тисяч чоловік, звільняється приблизно стільки ж. Ні школа, сім'я та інші суспільні інститути соціалізації не можуть повною мірою вплинути на процес ресоціалізації неповнолітніх, звільнених із місць позбавлення волі. Як правило, переважна більшість таких дітей із сімей, які не спроможні дати належне виховання через аморальність, цинізм, моральне розкладання і їхнє повернення не має позитивного змісту. Навпаки, реальне соціальне середовище, що домінує сьогодні в суспільстві, ускладнює процес ресоціалізації колишніх неповнолітніх засуджених і навіть сприяє росту повторної (рецидивної) злочинності.

Усе це зумовлює особливу роль і місце закладів пенітенціарної системи в процесі ресоціалізації неповнолітніх засуджених і надзвичайну актуальність дослідження цієї проблеми із соціальних позицій.

Аналіз останніх досліджень. Вивчення питань ресоціалізації, соціальної адаптації, організації перевиховання неповнолітніх останніми роками стало традицією вітчизняної науки. Ця проблема актуалізує в собі дослідження ряду напрямів: особливості ресоціалізації злочинців (О.Беца, В.Кривуша, Г.Радов, В.Синьов), перевиховання неповнолітніх засуджених в умовах виховних колоній (І.Башкатов, П.Вівчар, В.Кривуша, В.Кудрявцев, В.Синьов, М.Фіцула), профілактика правопорушень неповнолітніх (Ю.Александров, І.Дегтярьов, В.Оржеховська, В.Тарарухін), формування ціннісно-правових орієнтацій особистості (В.Алексеев, В.Афанасьєв, В.Водзинська, Н.Волкова, М.Казакіна, Ю.Кулюткін, В.Сайко).

Метою статті є обґрунтування сутності, змісту й особливостей процесу ресоціалізації підлітків в умовах позбавлення волі.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сьогоднішній день в науці розроблено достатньо продуктивні теоретичні конструкції, що дозволяють визначити сутність, зміст, основні особливості процесу ресоціалізації щодо різноманітних категорій засуджених. Водночас, не можна констатувати, що головні системотворчі характеристики цього процесу вивчені цілком, скажемо більше – сьогодні актуальним залишається завдання переосмислення змістовної й процесуальної сторін ресоціалізації, її провідних механізмів. Це викликано не тільки необхідністю підвищення ефективності виховних впливів в рамках пенітенціарної системи, але й загальними процесами гуманізації й демократизації українського суспільства, введенням європейських підходів і стандартів, у тому числі в системі виправних закладів. У «Вступі до концепції міжнародних стандартів у галузі правосуддя щодо неповнолітніх», чітко визначено: «Діти в ув'язненні повинні бути забезпечені належною турботою, захистом і будь-якою необхідною індивідуальною допомогою (в галузі соціального обслуговування, здобуття освіти, профорієнтації: психологічною, медичною або фізичною допомогою), що може знадобитися дитині в залежності від її віку, статі або особливих особливостей» [7].

У зв'язку з цим найважливішим напрямом реформування пенітенціарної системи в Україні є приведення її відповідно до міжнародних стандартів, що сприяли б гуманізації процесу відбування покарання, зміцненню законності [10].

Вважаємо за необхідне розпочати розгляд заявленої проблеми з дефініції провідних понять, що складають логіко-змістовну основу дослідження. У якості центральної нами визначається понятійна тріада: «соціалізація – десоціалізація – ресоціалізація» особистості неповнолітнього засудженого.

Вибір такого підходу до опису феномена ресоціалізації

особистості пояснюється такими причинами. Зазначені поняття не тільки близькі семантично, але, що важливіше, – відображають єдиний процес знаходження людиною соціальних зв'язків (соціалізація), їхньої руйнації (десоціалізація) і відновлення втраченої соціальності (ресоціалізація). Коротко їх проаналізуємо.

У найзагальнішому вигляді під соціалізацією розуміється процес «вростання» людини в соціум, оволодіння нею нормами, цінностями, звичаями, традиціями конкретного суспільства.

У контексті нашого дослідження показовим є визначення, дане Е. Кузьмінім, у якому вказані головні соціалізаційні механізми: «імітація, навіювання, конформізм, свідоме наслідування зразкам, вплив масових засобів комунікації й культури», що багато в чому визначають і процес десоціалізації особистості в сучасних умовах [3].

Для розуміння сутності ресоціалізаційного процесу важлива ідея, висловлена Г. Андреевою, яка відзначає, що «соціалізація – це двосторонній процес, що включає в себе, з одного боку, засвоєння індивідом соціального досвіду шляхом входження в соціальне середовище, систему соціальних зв'язків, з іншого боку – процес активного відтворення індивідом системи соціальних зв'язків за рахунок його активної діяльності, активного включення в соціальне середовище» [1]. Для пенітенціарної педагогіки ця думка важлива тим, що в ній відображено момент розриву між засвоєним індивідом позитивним «соціалізаційним набором» і нездатністю його відтворити в реальному житті. Засвоєний і відтворений соціальний досвід неадекватні, а розмір розриву між ними визначає рівень десоціалізації особистості.

Важливим із пенітенціарної позицій є твердження В. Москаленко про те, що поняття «формування особистості» відображає процес становлення й розвитку особистості з погляду породження, складання, набуття закінченості й зрілості її особистісних рис, у той час як поняття «соціалізація» фіксує не тільки процес складання, становлення, але й розвиток зрілих форм соціальності індивіда, їхню модифікацію в ході включення особистості в систему нових зв'язків і залежностей [5].

Продовжуючи думку автора, відзначимо, що ресоціалізація саме й передбачає відновлення втрачених «форм зрілої соціальності», причому процес цей здійснюється в спеціально організованих умовах, у системі нових зв'язків і відносин.

З відзначених позицій ресоціалізація засудженого також припускає (у всякому разі, на початку) розвиток його здатності до виживання в нових, непередбачених обставинах, готовність вибрати адекватні (соціально прийнятні) способи існування, зберігаючи свою індивідуальність.

Переходячи до визначення сутності, змісту, особливостей такого процесу, як ресоціалізація засудженого, слід зазначити, що поняття ресоціалізація стало витіснити раніше вживані терміни «перевиховання» й «виправлення», які не охоплювали деформованої соціальності засудженого, а також усе розмаїття навколишнього соціуму, що продовжує впливати на особистість, незважаючи на штучні обмеження.

Термін ресоціалізація не тільки обмежено поданий у довідково-енциклопедичних виданнях, але й не має однозначного трактування. Так, Соціологічний енциклопедичний словник визначає ресоціалізацію як: повторну соціалізацію, що відбувається протягом усього життя індивіда у зв'язку зі змінами його установок, цілей, норм і цінностей життя; процес пристосування девіантного індивіда до життя без гострих конфліктів [9].

У вітчизняних словникових виданнях поняття ресоціалізація найповніше подане в Словнику-довіднику для соціальних педагогів і соціальних працівників і трактується як: «відновлення особистістю якостей, необхідних для нормальної життєдіяльності в суспільстві; засвоєння нових цінностей, ролей, навичок замість попередніх; комплекс

заходів, спрямований на відновлення соціального статусу особистості, втрачених або несформованих соціальних навичок, переорієнтація соціальних і референтних орієнтацій девіантів за рахунок включення їх у нові, позитивно орієнтовані відношення й види діяльності». Проте для нас найважливішим є визначення ресоціалізації щодо засуджених. У цьому випадку вона трактується як «відновлення, збереження й розвиток соціально корисних зв'язків і відносин засудженого як у період відбування ним покарання, так і на першому етапі його життя після звільнення» [8].

На «наскрізний» зв'язок пенітенціарного й постпенітенціарного періодів у житті людини вказують О. Зубкова і М. Стурова, які вважають, що «ресоціалізація – це єдиний процес відновлення й розвитку соціально корисних зв'язків і відношень, як у період відбування покарання, так і після звільнення» [2, с. 11-12].

Отже, слід розглядати ресоціалізацію неповнолітніх як процес, в якому виявляються певні закономірності, виражені в часових, інституціональних, стадійних, змістовних, критеріальних характеристиках. Вплив на них становить суть втручання з боку персоналу, службовців колонії, а також працівників соціальної сфери з метою надання їм позитивного соціального результату.

Для ґрунтовнішого сприйняття сутності ресоціалізаційного процесу нам необхідно звернутися до характеристики ще однієї категорії, соціальна спрямованість якої прямо протилежна ресоціалізації – десоціалізація. Саме з його допомогою розкриваються найважливіші сутнісні характеристики процесу ресоціалізації. Вони зводяться до того, що:

- характер, спрямованість, особливості ресоціалізаційного процесу щодо неповнолітніх засуджених прямо залежать від руйнівної сили й глибини десоціалізаційних процесів, яким особистість піддавалася до поміщення її у виправний заклад;
- процес десоціалізації особистості носить багатфакторний і багаторівневий характер, і його прояви можуть знаходити різноманітні вираження: від схованого депресивно-апатичного неприйняття елементарних форм соціального життя до невмотивованої агресії й жорстокості в будь-яких соціальних контактах. Отже, процес ресоціалізації повинен також бути багаторівневим і розрахованим на індивідуальне сприйняття;
- процес десоціалізації особистості, як правило, носить стихійний характер і є результатом тривалого впливу негативних соціальних чинників і умов, то ресоціалізація є соціально контрольованим і організованим процесом, здійснюваним під керівництвом адміністрації колонії, професіоналів вихователів і педагогів. Саме ця обставина дозволяє в більшості випадків, при активній позиції самого засудженого, отримувати соціально прийнятні результати в ресоціалізаційній роботі. Аналізуючи змістову сторону ресоціалізаційного процесу, насамперед, відзначимо, що під змістом процесу ресоціалізації ми розуміємо систему знань, умінь, навичок, понять, досвід самостійних дій, емоційно-ціннісне ставлення до світу, оволодіння якими забезпечує відновлення втраченої здатності до соціально-прийнятної поведінки в колонії й поза її межами. В умовах пенітенціарної системи його особливості полягає в тому, що він виступає як механізм морального впливу на засуджених, засіб цілеспрямованого впливу на особистість з метою прищеплення їй навичок орієнтації в соціумі, формування навичок прийнятного способу життя, психологічної готовності до законослухняної поведінки.

Метою ресоціалізаційної діяльності щодо неповнолітніх засуджених є зміна спрямованості особистості, створення системи її моральних, ідейних, правових переконань, відповідно до прийнятих у суспільстві норм і цінностей, формування в осіб, що відбувають покарання, здатності до самостійного стабільного законослухняного життя після

звільнення.

Досягнення цієї мети можливе через вирішення ряду практичних завдань, найважливішими з яких є:

- відновлення й збереження соціальних зв'язків і відносин особистості, їхній розвиток і збагачення в заданих режимом умовах;
- забезпечення соціального, правового, психологічного, фізичного, морального захисту й підтримки неповнолітніх засуджених у процесі їхньої ресоціалізації;
- формування в неповнолітніх засуджених здатності й умінь до саморегулятивної діяльності, в основі яких лежать процеси самовиховання, самоконтролю, самореалізації в соціально-прийнятній системі діяльності й відносин;
- забезпечення всім неповнолітнім засудженим можливості вчитися, здобувати освіту й фах, підвищувати свій загальнокультурний рівень, розширювати кругозір, формувати соціально-значиму систему ціннісних орієнтацій і життєвих перспектив;
- з урахуванням того, що відбування покарання в умовах позбавлення волі об'єктивно сприяє руйнуванню фізичного й психічного здоров'я, важливим є забезпечення неповнолітнім засудженим таких умов, які сприяли б збереженню й зміцненню їх фізичного, психічного здоров'я, а також максимально компенсували негативні психоемоційні переживання в режимних умовах;
- постійне звернення вихователів і вчителів до самосвідомості засуджених, розвиток їх інтелектуальних, творчих і фізичних потенцій, активізація критичного мислення, стимулювання процесів самопізнання, саморозвитку, самореалізації, зміцнення віри у свої сили, у можливість гідного життя після звільнення.

Отже, із вищеперахованих напрямів найважливішим ресоціалізаційним чинником для неповнолітніх засуджених є навчання, яке, підвищує загальноосвітній рівень засуджених, сприяє реалізації генеральної ресоціалізаційної мети – росту загального культурного й освітніх рівнів підлітка, відновленню деформованих особистісних утворень.

Важливим напрямом ресоціалізаційної діяльності є навчально-виробнича діяльність, яка гармонійно поєднує в собі елементи виробництва й оволодіння робітничими професіями. Така практика поширена в Україні, і її основу складають такі види трудової діяльності, як продуктивна праця на виробництві, навчально-виробнича робота з програм професійно-технічної освіти, самообслуговування в житлових зонах, школі, ПТУ, робота з благоустрою помешкань і території та ін.

Найважливішим напрямом ресоціалізаційної діяльності є художньо-естетична творчість. У цілому вона спрямована на формування естетичної культури, моральності, гуманізму в неповнолітніх засуджених, виховання в них почуття прекрасного, що в умовах життя в колонії є найсильнішим психоемоційним регулятором міжособистісних відносин.

Для неповнолітніх засуджених найважливішим напрямом ресоціалізаційної діяльності є організація дозвілля й спортивна робота. Для молодого несформованого організму її значення важко переоцінити, особливо якщо підліток перебуває в умовах ізоляції, специфічного психологічного стану, обмеженого харчування. Не можна не погодитися з думкою А. Пташинського й А. Гунченко, що «жодна пенітенціарна система у світі не може похвалитися успіхами в збереженні здоров'я осуджених. Умови утримання в ізоляції, за ґратами не сприяють зміцненню здоров'я й видужанню» [6, с. 23].

У практиці пенітенціарних закладів широко використовуються такі форми роботи, як фізична зарядка, гімнастика, різноманітні змагання, спартакіади, турніри з різноманітних видів спорту; зустрічі неповнолітніх засуджених з відомими спортсменами регіону.

Особливе значення для успішного процесу ресоціалізації неповнолітніх має такий напрям, як сімейна терапія, під якою ми розуміємо різноманітні контакти із сім'єю й

близькими родичами. Цей ресоціалізаційний чинник має величезне значення саме в колоніях для неповнолітніх засуджених, що пояснюється їх віковими й психологічними особливостями. Як правило, у більшості випадків підлітки, навіть опинившись в ув'язненні, продовжують зберігати досить лояльне ставлення до суспільства й не відчувають явної ворожості до соціальних інституцій. Маючи недостатній життєвий досвід, вони, на відміну від дорослих ув'язнених, швидко адаптуються до нових умов, зберігаючи прихильність до сімейних цінностей, родинних і приятельських зв'язків. Ця особистісна якість обов'язково повинна бути використана вихователями для активізації процесу ресоціалізації.

Невипадково інтерес до карної субкультури різко зростає в тому випадку, якщо сімейні й родинні взаємозв'язки ослабли або взагалі відсутні. Сімейні стосунки й карна субкультура завжди виступали природними антагоністами, і ця обставина часто є вирішальним чинником у життєвому самовизначенні підлітка.

Визначивши зміст процесу ресоціалізації, логічним буде зупинитися на особливостях, що виявляються в специфічних умовах колоній для неповнолітніх засуджених.

У результаті аналізу літератури й власного досвіду роботи ми виділили чотири групи особливостей, що тією або іншою мірою виявляються в будь-якому пенітенціарному закладі для неповнолітніх. До цих груп ми відносимо: 1) особливості, що випливають із вікових і психофізіологічних закономірностей розвитку особистості на даному етапі; 2) особливості, що визначаються специфікою пенітенціарного закладу; 3) особливості, зумовлені специфікою виховного процесу в колонії; 4) особливості, зумовлені сучасною соціально-економічною ситуацією в Україні.

Література та джерела

1. Андреева Г.М. Социальная психология / Г.М.Андреева. – М.: Аспект-Пресс, 1996. – 376 с.
2. Кибальченко В.В. Соціалізація та ресоціалізація: два полюси формування особистості неповнолітніх засуджених (Історико-освітній компонент) / В.В.Кибальченко // Проблеми пенітенціарної теорії і практики: щоріч. бюл. Київ. ін-ту внутр. справ. – К., 2010. – № 6. – С.234-238
3. Кузьмин Е.С. Основы социальной психологии / Е.С.Кузьмин. – Л.: ЛГУ, 1997. – 173 с.
4. Москаленко В.В. Социализация личности: философский аспект / В.В.Москаленко. – К.: Вища школа, 1986. – 199 с.
5. Муравйов К.В. Арештантська спільнота як суспільно-психологічний феномен у місцях позбавлення волі / К.В.Муравйов // Проблеми пенітенціарної теорії і практики: щоріч. бюл. Київ. ін-ту внутр. справ. – К., 2010. – № 5. – С.151-158
6. Пташинський О. Соціальні аспекти охорони здоров'я в місцях позбавлення волі / О.Пташинський, О.Гунченко // Соц. політика і соц. робота. – 2002. – № 2. – С.23
7. Сборник международных стандартов и норм ООН в области правосудия в отношении несовершеннолетних. – М.: ЮНИСЕФ, 1998. – 128 с.
8. Словник-довідник для соціальних працівників та соціальних педагогів / [Уклад. О.В.Безпалько та ін.; ред. А.Й.Капська та ін.]. – К.: УДЦССМ, 2000. – 258 с.
9. Социологический энциклопедический словарь: на рус., англ., нем., фр. и чеш. яз. / Ред.-координатор Г.Осипов. – М.: Норма, 2000. – 488 с.
10. Штанько І.В. Загальні питання підвищення ефективності діяльності кримінально-виконавчої системи / І.В.Штанько // Проблеми пенітенціарної теорії і практики: щоріч. бюл. Київ. ін-ту внутр. справ. – К., 2011. – № 1. – С.8

В статті обосновано особу роль і місце утвореної пенітенціарної системи в процесі ресоціалізації неповнолітніх осуждених і незвичайну актуальність дослідження цієї проблеми з соціальних позицій. Теоретично освітлено взаємозв'язок понятійної триади: «соціалізація – десоціалізація – ресоціалізація» особистості неповнолітнього осужденного. Головне уваження зосереджено на аналізі сутності і змісту ресоціалізаційної діяльності неповнолітніх осуждених. Виявлені особливості процесу ресоціалізації неповнолітніх осуждених, які визначаються віковими і психофізіологічними закономірностями розвитку особистості, специфікою виховного процесу в колонії і сучасній соціально-економічній ситуації в Україні.

Ключевые слова: социализация, ресоциализация, несовершеннолетний осужденный, деятельность, пенитенциарное заведение.

The paper has emphasized the special role and place of the penal system in the process of re-socialization of juvenile delinquents and extreme urgency of this problem investigation from the social point of view. It has been indicated that logics and content of research is based on the conceptual triad of «socialization – desocialization – resocialization» of the personality of convicted minor. These concepts reflect a single process of establishing social relations (socialization), their destruction (desocialization) and restoration if they were lost (re-socialization). The aim of the resocialization of convicted juveniles is to change the orientation of the personality, creation of the system of moral, ideological, legal believes, in accordance with accepted social

norms and values, formation of the ability to lead self-stable, law-abiding life after release. The peculiarities of the convicted minors' resocialization process have been found out. They are determined by their age and physiological patterns of personality development at this stage. They depend on the conditions, existing in the penal institution, the peculiarities of educational process in it, as well as the socio-economic situation in Ukraine.

Key words: socialization, resocialization, convicted juveniles, penal institution.

УДК 377.3.016:811.111(477.85)

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ІНШОМОВНОГО ПИСЬМА В ТОРГОВЕЛЬНИХ ШКОЛАХ БУКОВИНИ (1918-1939 РР.)

Гоменюк Ольга Ярославівна
м.Чернівці

У статті проаналізовано передумови розвитку методики навчання іноземних мов в торговельних школах на Буковині у 1918-1939 рр. Охарактеризовано навчальний план вищої комерційної школи у Чернівцях за певними критеріями. Досліджено, що навчання у торговельних школах Буковини в період румунізації освіти здійснювалося на основі таких видів мовленнєвої діяльності як читання, говоріння та письма. Доведено, що велику роль відігравало писемне мовлення, зокрема комерційне листування. Перспективним у цьому напрямку вважаємо дослідження методики навчання англійської мови в інших типах шкіл Буковини (перша половина ХХ ст.).

Ключові слова: розвиток методики навчання іноземних мов, англійська мова, навчальний план, комерційна школа.

У сучасному світі англійська мова є мовою міжнародного спілкування, а існуючий попит на якісні послуги з навчання цієї мови вимагає стрімкого розвитку методики навчання англійської мови (далі – НАМ). Кожного року створюються нові підручники, розробляються нові методики викладання, проводяться чисельні дослідження для вивчення найкращого способу навчання мови. Методи навчання англійської мови сформувалися досить давно, а їх прийоми увійшли до арсеналу сучасних технологій. Дослідження специфіки розвитку методики навчання іноземних мов (далі – НІМ) в торговельних школах Буковини дає змогу збагатити конкретно-історичним матеріалом ідею багатовимірності історичного процесу, виявити причини і наслідки різноманіття існуючих підходів, принципів, методів навчання іноземних мов.

Історія методів навчання іноземних мов в Росії та колишніх поствітчизняних республіках досліджена й описана в працях Ф.Аронштейна, Г.Є.Веделя, К.А.Ганшиної, І.А.Грузинської, О.О.Миролюбова, В.Е.Раушенбаха, І.В.Рахманова. Великий внесок у дослідження освіти на Буковині здійснив І.В.Житарюком, який досліджував особливості становлення і розвитку математичної освіти і науки Буковини та Північної Бессарабії у ХІХ – ХХІ ст.) та Б.І.Лабінською, яка проаналізувала історію методики НІМ у Західній Україні у другій половині ХІХ – першій половині ХХ ст. Однак, розвиток методики навчання англійської мови на Буковині у визначені хронологічні рамки, не був об'єктом спеціального наукового дослідження.

Беручи до уваги викладене вище, у цій статті ми ставимо за мету проаналізувати передумови розвитку і становлення методики навчання англійської мови в торговельних школах Буковини (1918-1939 рр.), розкрити особливості навчання англійської мови на визначеній території і в окреслених часових межах.

Для того, щоб краще зрозуміти сутність досліджуваної проблеми, необхідно проаналізувати історико-соціальні передумови розвитку методики НАМ на Буковині саме

в цей період. Починаючи з 1918 р. Буковина опинилася у складі Румунії. У листопаді 1918 р. було створено службу національної пропаганди в Буковині, завданням якої ставилося переконати населення у "необхідності" і "виправданості" об'єднання Північної Буковини з Румунією. У своїй діяльності ця організація мала керуватися положенням так званих "історичних прав" Румунії на Буковину та твердженням, що буковинські українці є румунами, які забули рідну мову. Саме з метою швидше впровадити румунську мову в краї як державну, так і розмовну, проводилася румунізація освіти. Вже в 1920 р. було закрито 84 українські школи, а станом на 1927 р. у краї не лишилось жодної української школи [1, с.230]. Стан українських народних і середніх шкіл Буковини у складі Румунії був досить складним. Школи з українською мовою навчання були ліквідовані або ж переіменовані на румуномовні.

Проаналізувавши історико-соціальні передумови перейдемо до опису освітніх реформ. У досліджуваній відрізок часу існувало кілька навчальних закладів, де учні мали змогу здобувати знання з англійської мови, зокрема найчастіше її вивчали в торговельних школах, серед яких Чоловічий комерційний ліцей м. Новоселиця Хотинського повіту, Хотинський чоловічий комерційний ліцей в м. Хотин, Чоловічий комерційний ліцей "Юлій Валаорі" в м. Чернівці, Приватна чоловіча комерційна гімназія "Петру Рареш" в м. Чернівці, Приватна комерційна жіноча гімназія "Прогресул", Чоловіча початкова комерційна школа в м. Новоселиця Хотинського повіту, Приватна вища комерційна школа в м. Чернівці.

Чоловічий комерційний ліцей м. Новоселиця Хотинського Повіту (Liceul comercial de băieți din Nouasulița județul Hotin) був заснований згідно наказу міністерства освіти від 2 жовтня 1926 р. та діяв на підставі закону "Про елементарну та вищу комерційну освіту" від 31 березня 1936 р. Спочатку він функціонував як 4-ох класна гімназія, а після 1936 р. реорганізований в 8-ми класний ліцей. У цьому навчальному закладі вивчали дисципліни по програмі комерційних шкіл. Серед мов, які вивчалися у ліцеї належали румунська, французька, німецька, англійська мови. Після закінчення ліцею учні отримували атестати бакалавра комерції. Цей заклад підпорядковувався міністерству національного виховання. Ліквідований у 1944 р. [3, с.2].

Хотинський чоловічий комерційний ліцей, м. Хотин (Liceul comercial de băieți din Hotin) заснований 1 вересня 1930 р. відповідно до рішення міністерства освіти та за підтримки Палати промисловості і торгівлі м. Хотин як трикласна комерційна школа. Діяв на підставі закону "Про комерційну освіту" від 15 квітня 1924 р. та від 7 квітня 1936 р. У цьому закладі викладалася англійська мова. З 1 вересня 1936 р. школа реорганізована в ліцей з 8-ми класним навчанням. Підпорядковувався ХІV окружному шкільному інспекторату. Ліквідований у 1940 р. [4, с.23].

Чоловічий комерційний ліцей "Юлій Валаорі" в